

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΙΙ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του την 1^η Νοεμβρίου 2018, με την ακόλουθη σύνθεση: Κωνσταντίνος Κωστόπουλος, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Τμήματος, Βασιλική Σοφianού και Γεωργία Παπαναγοπούλου (εισηγήτρια), Σύμβουλοι, Ιωάννης Καλακίκος και Αικατερίνη Σπηλιοπούλου, Πάρεδροι (με συμβουλευτική ψήφο).

Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας: Παραστάθηκε ο Επιτροπεύων Πάρεδρος της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο Δημήτριος Κοκοτσής, ως νόμιμος αναπληρωτής της Γενικού Επιτρόπου, η οποία είχε κώλυμα.

Γραμματέας: Γεωργία Φραγκοπανάγου, υπάλληλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Για να δικάσει την από 24.7.2014 (ΑΒΔ....) αγωγή:

Του ..... του ....., κατοίκου....., οδός....., Τ.Κ....., ο οποίος παραστάθηκε μετά της πληρεξούσιας δικηγόρου του Ευφροσύνης Γκρανιά (ΑΜ ΔΣΑ 29360),

κατά του Ελληνικού Δημοσίου, νομίμως εκπροσωπούμενου από τον Υπουργό Οικονομικών, ο οποίος παραστάθηκε διά του Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Κωνσταντίνου Παπαγεωργίου.

Με την αγωγή αυτή ζητείται να υποχρεωθεί το εναγόμενο Ελληνικό Δημόσιο να καταβάλει νομιμοτόκως στον ενάγοντα, πολιτικό συνταξιούχο, το ποσό που αντιστοιχεί στις συντάξεις που θα εισέπραττε κατά το χρονικό διάστημα από 1.1.2009 έως 31.5.2011 (610,65 ευρώ μηνιαίως) και το οποίο, κατά τους ισχυρισμούς του, αποστερήθηκε, λόγω μη έγκαιρης συμμόρφωσης του συνταξιοδοτικού νομοθέτη στις διατάξεις της οδηγίας 2006/54/ΕΚ για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών

και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε, το Δικαστήριο άκουσε:

Την πληρεξούσια δικηγόρο του ενάγοντος, η οποία ζήτησε την παραδοχή της αγωγής.

Τον εκπρόσωπο του Ελληνικού Δημοσίου, που ζήτησε την απόρριψη αυτής, και

Τον Επιτροπεύοντα Πάρεδρο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο, ο οποίος πρότεινε την απόρριψη της αγωγής.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση, το Δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη.

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφθηκε σύμφωνα με το νόμο

Αποφάσισε τα εξής:

I. Με την υπό κρίση αγωγή, όπως αυτή αναπτύσσεται με το νομίμως κατατεθέν στις 6.11.2018 υπόμνημα, ο ενάγων, πολιτικός συνταξιούχος του Δημοσίου, πρώην υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών, ζητεί να υποχρεωθεί το εναγόμενο Ελληνικό Δημόσιο να του καταβάλει το ποσό που αντιστοιχεί στις συντάξεις που θα εισέπραττε κατά το χρονικό διάστημα από 1.1.2009 έως 31.5.2011, ανερχόμενο σε 610,65 ευρώ μηνιαίως και το οποίο, κατά τους ισχυρισμούς του, αποστερήθηκε παρανόμως, λόγω μη έγκαιρης συμμόρφωσης του συνταξιοδοτικού νομοθέτη στις διατάξεις της οδηγίας 2006/54/EK για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, καθώς και το ποσό των 3.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Η αγωγή αυτή, για την οποία έχει καταβληθεί το ανάλογο τέλος δικαστικού ενσήμου (βλ. το ... δεσμευθέν ηλεκτρονικό παράβολο) παραδεκτώς και αρμοδίως εισάγεται προς συζήτηση ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου. Τούτο, διότι σύμφωνα με το άρθρο 98 παρ. 1 περ. στ' του Συντάγματος, οι διαφορές που αναφέρονται από την απονομή συντάξεων δημόσιων λειτουργών, υπαλλήλων και στρατιωτικών, όσων έλκουν από αυτούς συνταξιοδοτικό δικαίωμα και των εξομοιούμενων προς αυτούς κατηγοριών - στις οποίες συγκαταλέγονται και οι εγειρόμενες διαφορές στο πλαίσιο της αδικοπρακτικής ευθύνης του Δημοσίου από τη θέσπιση και εφαρμογή συνταξιοδοτικών διατάξεων, εντός του ειδικού αυτού συνταξιοδοτικού συστήματος, που φέρονται ως αντιβαίνουσες σε υπέρτερης τυπικής ισχύος ρυθμίσεις - ανήκει στην ειδική αποκλειστική δικαιοδοσία του Ελεγκτικού

Συνεδρίου. Αποκλείεται δε η κρίση άλλων δικαστηρίων επί των εν λόγω θεμάτων, ευθέως ή παρεμπιπτόντως (βλ. Αποφάσεις ΑΕΔ 1/2004, 4, 3/2002, 4/2001, Ελ.Συν. Ολ. 484/2018, ΣτΕ Ολ. 2066/1999, 303/1998, ΣτΕ 1827/2010, 516/2004). Ως εκ τούτου, η κρινόμενη αγωγή πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω ως προς τη νομική και ουσιαστική βασιμότητά της.

II. Α. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης η αρχή της ευθύνης του Δημοσίου για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, οι οποίες του καταλογίζονται, είναι σύμφυτη προς το σύστημα των Συνθηκών (βλ. Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, στις υποθέσεις C-6/90 και C-9/90, “Francovich”, σκ. 35, της 5ης Μαρτίου 1996, στις υποθέσεις C-46/93 και C-48/93, “Brasserie du pêcheur” και “Factortame”, σκ. 31, καθώς και της 26ης Ιανουαρίου 2010, στην υπόθεση C-118/08, “Transportes Urbanos y Servicios Generales”, σκ. 29). Από την εν λόγω νομολογία απορρέει ότι η υποχρέωση αυτή ισχύει για κάθε περίπτωση παραβίασης του δικαίου της Ένωσης από κράτος μέλος, τούτο δε ανεξαρτήτως του ποια δημόσια αρχή διέπραξε την παραβίαση αυτή, ήτοι αν υπάγεται στη νομοθετική ή δικαστική εξουσία και ανεξαρτήτως του ποια δημόσια αρχή φέρει κατ’ αρχήν, κατά το δίκαιο του οικείου κράτους μέλους, το βάρος της αποκατάστασης της εν λόγω ζημίας (βλ. Αποφάσεις “Brasserie du pêcheur” και “Factortame”, ο.π., σκ. 32, της 1ης Ιουνίου 1999, στην υπόθεση C-302/97, “Konle”, σκ. 62, της 4ης Ιουλίου 2000, στην υπόθεση C-424/97, “Haim”, σκ. 27, και της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, στην υπόθεση C-224/01, “Köbler”, σκ. 31). Στο πλαίσιο αυτό, το ως άνω Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημίωσης εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις: α) ο παραβιασθείς κανόνας του δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και γ) να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράβασης αυτής και της ζημίας που υπέστησαν οι ιδιώτες (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση “Transportes Urbanos y Servicios Generales”, ο.π., σκ. 30). Η εφαρμογή των ως άνω προϋποθέσεων βάσει των οποίων στοιχειοθετείται η ευθύνη των κρατών μελών για ζημίες που προκαλούνται σε ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει, κατ’ αρχήν, να διενεργείται από τα εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχει παράσχει το Δικαστήριο για την εφαρμογή αυτών των προϋποθέσεων (βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2006, στην υπόθεση C-446/04, “Test Claimants in the FII Group Litigation”, σκ. 210 και εκεί παρατιθέμενη

νομολογία). Τέλος, το κράτος υποχρεούται να θεραπεύσει τις συνέπειες της προκληθείσας ζημίας στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου περί ευθύνης, με δεδομένο ότι οι προϋποθέσεις τις οποίες ορίζουν οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας δεν μπορεί να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοιες απαιτήσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε μπορούν να είναι τέτοιες ώστε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την αποζημίωση (αρχή της αποτελεσματικότητας, βλ. Αποφάσεις ΔΕΕ “Test Claimants in the FII Group Litigation”, ο.π., σκ. 129, καθώς και της 25^{ης}.11.2010, στην υπόθεση C-429/06 “Fuss”, σκ. 62).

B. Το άρθρο 105 του Εισ.Ν.Α.Κ. ορίζει ότι «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το Δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος». Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω πράξης ή παράλειψης των οργάνων του κατά την άσκηση της ανατεθειμένης σ’ αυτά δημόσιας εξουσίας, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η πράξη ή παράλειψη να είναι παράνομη. Εκ του ότι δε ο νομοθέτης, είτε με νόμο είτε με κανονιστική διοικητική πράξη, που εκδόθηκε κατ’ εξουσιοδότηση νόμου, καθορίζει γενικότερα τους όρους του αδίκου, παρέπεται ότι δεν μπορεί να προκύψει, έστω και αν προκαλείται ζημία σε τρίτον, ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατ’ εφαρμογή του άρθρου 105 του Εισ.Ν.Α.Κ., από την εκ μέρους της πολιτείας νομοθέτηση με τα αρμόδια όργανα αυτής ή από την παράλειψη των οργάνων αυτών να νομοθετήσουν, εκτός αν από την νομοθέτηση ή την παράλειψή της γεννάται αντίθεση προς κανόνες δικαίου υπέρτερης τυπικής ισχύος (βλ. Αποφάσεις Ελ. Συν. II Τμ. 930/2019, Ειδ. Δικ. άρθρου 88 Σ. 73/2012, 26/2006, ΣτΕ Ολ. 479-481, 4741/2014, πρβλ. ΣτΕ 3901/2013, 2544/2013 7μ., 730/2010, 909/2007, 1038/2006 7μ.). Στην τελευταία αυτή περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης ζημίας, καθώς και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της αντικείμενης σε υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνες δικαίου νομοθέτησης ή παράλειψης νομοθέτησης και της επελθούσας ζημίας.

III. Σύμφωνα με το άρθρο 141 παρ. 3 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τις διατάξεις της οδηγίας 2006/54/ΕΚ «για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και

γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης», η οποία εκδόθηκε έχουσα ως νομική βάση το ως άνω άρθρο της Συνθήκης, κάθε κράτος μέλος υποχρεούται να εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας στις αμοιβές ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία ίσης αξίας. Στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής εμπίπτει και το συνταξιοδοτικό σύστημα που καθιερώνεται με τον Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων (π.δ. 1041/1979, Α' 292, π.δ. 166/2000, Α' 153, και ήδη π.δ. 169/2007, Α' 210), δοθέντος ότι η σύνταξη που χορηγείται κατά τις διατάξεις του Κώδικα αυτού είναι «αμοιβή» κατά την έννοια του προαναφερόμενου άρθρου της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού αυτή χορηγείται στον εργαζόμενο, πολιτικό ή στρατιωτικό υπάλληλο, λόγω της σχέσης εργασίας που τον συνδέει με τον εργοδότη του, ήτοι το Δημόσιο. Επομένως, κατά το άρθρο 141 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύεται κάθε διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την αμοιβή τους, άρα και τη σύνταξή τους. Η απαγόρευση αυτή καταλαμβάνει και τον καθορισμό διαφορετικών προϋποθέσεων, ανάλογα με το φύλο, ως προς την ηλικία ή τον ελάχιστο απαιτούμενο χρόνο υπηρεσίας για τη χορήγηση σύνταξης σε δημοσίους πολιτικούς ή στρατιωτικούς υπαλλήλους που τελούν σε απολύτως όμοιες ή παρόμοιες καταστάσεις. Πάντως, κατά την παρ. 4 του ίδιου ως άνω άρθρου της Συνθήκης, η αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην εργασία και τις αμοιβές δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν θετικά μέτρα για το φύλο που βρίσκεται σε λιγότερο ευνοϊκή κατάσταση, αρκεί αυτά να αποβλέπουν στο να το διευκολύνουν να συνεχίσει την επαγγελματική του δραστηριότητα ή στο να αντισταθμίσουν τα μειονεκτήματα που αντιμετωπίζει στην επαγγελματική του σταδιοδρομία, και όχι να το θέτουν σε ευνοϊκότερη θέση έναντι του άλλου φύλου με τη θέσπιση μειωμένων (χρονικών ή ηλικιακών) προϋποθέσεων για τη συνταξιοδότησή του. Τέλος, σε περίπτωση που η εθνική νομοθεσία και εν προκειμένω ο Κώδικας Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων μεταχειρίζεται δυσμενώς το ένα φύλο έναντι του άλλου και για όσο χρονικό διάστημα διατηρείται η δυσμενής αυτή μεταχείριση, το άρθρο 141 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβάλλει, προς αποκατάσταση της ίσης μεταχείρισης, την επέκταση και στην κατηγορία που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση των πλεονεκτημάτων που απολαύει η άλλη κατηγορία (βλ. Αποφάσεις Δ.Ε.Ε. της 26ης Μαρτίου 2009, στην υπόθεση C-559/07 Επιτροπή Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά Ελληνικής Δημοκρατίας).

IV. Το άρθρο 1 παρ. 1 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων ορίζει στο πρώτο εδάφιο της περ. α' ότι «1. Ο τακτικός δημόσιος υπάλληλος που

λαμβάνει κάθε μήνα μισθό από το Δημόσιο Ταμείο ή από άλλους ειδικούς πόρους δικαιούται σε ισόβια σύνταξη από το Δημόσιο Ταμείο: α) Αν απομακρυνθεί με οποιονδήποτε τρόπο από την υπηρεσία και έχει εικοσιπενταετή πλήρη πραγματική συντάξιμη υπηρεσία» και στο δεύτερο εδάφιο της περ. α', όπως αυτό ίσχυε μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 19 παρ. 1 του ν. 2084/1992 (Α' 165) και πριν την κατάργησή του, από 1.1.2011, με το άρθρο 6 παρ. 1 α' του ν. 3865/2010 (Α' 120/21.7.2010), ότι «Για τις μητέρες υπαλλήλων, οι οποίες έχουν προσληφθεί μέχρι και την 31η Δεκεμβρίου 1982 και είναι χήρες με άγαμα παιδιά ή διαζευγμένες με άγαμα παιδιά ή άγαμες μητέρες με άγαμα παιδιά, καθώς και για γυναίκες που είναι έγγαμες, αρκεί η συμπλήρωση δεκαπενταετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1992 και για όσες συμπληρώνουν τη δεκαπενταετία από την 1η Ιανουαρίου 1993 και μετά προστίθεται ένα εξάμηνο για κάθε ημερολογιακό έτος και μέχρι τη συμπλήρωση δέκα επτά (17) ετών και έξι (6) μηνών πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας». Περαιτέρω, στην παρ. 1 του άρθρου 56 του ίδιου ως άνω Κώδικα, όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή της, από 1.1.2011, με το άρθρο 6 παρ. 2 α' και β' του ν. 3865/2010, οριζόταν ότι «1. Για την καταβολή της σύνταξης των υπαλλήλων, που υπάγονται στην συνταξιοδοτική προστασία του Δημοσίου, θεσπίζεται ηλικία συνταξιοδότησης, η οποία ορίζεται ως εξής: α) Για όσους θεμελιώνουν δικαίωμα σύνταξης μέχρι 31η Δεκεμβρίου 1997 το τεσσαρακοστό δεύτερο (42ο) έτος της ηλικίας τους συμπληρωμένο, προκειμένου για μητέρες που έχουν ανήλικα ή σωματικώς ή πνευματικώς ανίκανα παιδιά κατά ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) και άνω, ή για γυναίκες με ανίκανο σύζυγο κατά ποσοστό εξήντα επτά τοις εκατό (67%) και άνω, το πεντηκοστό τρίτο (53ο) έτος της ηλικίας συμπληρωμένο προκειμένου για τις λοιπές γυναίκες και το πεντηκοστό πέμπτο (55ο) έτος συμπληρωμένο προκειμένου για τους άνδρες...». Από τις ανωτέρω διατάξεις, οι οποίες προβλέπουν διαφορετική νομοθετική μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών και μάλιστα τόσο αυτών που τελούν σε ειδικές συνθήκες (μητέρες με ανήλικα ή ανίκανα παιδιά ή γυναίκες με ανίκανο σύζυγο), όσο και των λοιπών που δεν τελούν σε τέτοιες συνθήκες, προκύπτει δυσμενής διάκριση των πρώτων έναντι των δεύτερων με μόνο κριτήριο το φύλο τους. Η διάκριση αυτή δεν δικαιολογείται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος ή από λόγους που ανάγονται στην ανάγκη μεγαλύτερης προστασίας των γυναικών σε θέματα μητρότητας, γάμου και οικογένειας ή σε καθαρά βιολογικές διαφορές που επιβάλλουν τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων υπέρ αυτών. Και τούτο, διότι κατά το μέρος που οι

συνταξιοδοτικές αυτές ρυθμίσεις αποσκοπούν στην προστασία της οικογένειας και των παιδιών δεν επιτρέπεται η διαφορετική μεταχείριση των δύο φύλων, δοθέντος ότι και οι δύο γονείς έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις και τα ίδια βάρη στο πλαίσιο της ανατροφής των τέκνων τους, αλλά και της λειτουργίας και της ενότητας της οικογένειας. Η θέσπιση, άλλωστε, διαφορετικής ηλικίας συνταξιοδότησης με βάση το φύλο ούτε από καθαρά βιολογικές διαφορές μεταξύ τους δικαιολογείται, αφού δεν συναρτάται με διαφορετικό προσδόκιμο ζωής, ούτε θετικό μέτρο συνιστά για την προώθηση της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων και την άρση τυχόν υφιστάμενων ανισοτήτων σε βάρος των γυναικών, αφού με τον τρόπο αυτό δεν διευκολύνονται οι γυναίκες στη συνέχιση της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, ούτε αποκαθίστανται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία, αλλά απλώς τίθενται σε ευνοϊκότερη θέση έναντι του άλλου φύλου με το να μπορούν να λάβουν πλήρη σύνταξη σε μικρότερη ηλικία σε σχέση με τους άνδρες. Επομένως, οι ως άνω συνταξιοδοτικές διατάξεις, με τις οποίες θεσπίζεται μικρότερο όριο ηλικίας για τη συνταξιοδότηση των γυναικών, αντίκεινται τόσο στη συνταγματική αρχή της ισότητας όσο και στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης (βλ. αποφ. Ελ. Συν. Ολ. 317/2020 (όπου και μειοψηφίες), 44, 3434/2009, II Τμ. 500/2019).

V. Στην προκειμένη υπόθεση, από όλα ανεξαιρέτως τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα ακόλουθα: Ο ενάγων, πρώην υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών (ΠΕ Εφοριακών), ο οποίος γεννήθηκε στις 19.4.1947, αποχώρησε από την υπηρεσία το έτος 1994, κατόπιν παραίτησης. Με την από ... αίτησή του προς το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους (Γ.Λ.Κ.) ζήτησε τον κανονισμό σε αυτόν σύνταξης από 1.6.2011 (βλ. και το με αριθμ. πρωτ. ... διαβιβαστικό έγγραφο της Διεύθυνσης Προσωπικού Δ.Ο.Υ. του Υπουργείου Οικονομικών) με αίτημα την εφαρμογή και στην περίπτωση του των ευνοϊκών διατάξεων που ισχύουν και για τις γυναίκες υπαλλήλους που έχουν ανήλικα τέκνα σύμφωνα με την απόφαση του Δ.Ε.Ε. της 26ης Μαρτίου 2009, στην υπόθεση C-559/07. Η αίτησή του αυτή απορρίφθηκε με την ... πράξη της 42ης Διεύθυνσης του Γ.Λ.Κ., με την αιτιολογία ότι δεν δικαιούται σύνταξη άμεσα πληρωτέα, διότι «δεν συντρέχουν στο πρόσωπό του οι προϋποθέσεις του άρθρου 19 παρ. 1 και 3 του ν. 2084/1992, ήτοι 25ετής πραγματική συντάξιμη υπηρεσία και το 65ο έτος της ηλικίας του». Ειδικότερα, με την πράξη αυτή, με την οποία υπολογίσθηκε η συνολική συντάξιμη υπηρεσία του σε έτη 17-6-13, αφού συνυπολογίσθηκαν οι υπηρεσίες του βασικές (ως τακτικού στο Υπουργείο

Οικονομικών από 27.3.1979 έως 26.9.1994) και προσμετρητέες (ως τακτικού σε Ν.Π.Δ.Δ. από 7.3.1977 έως 19.3.1979), επισημαίνεται περαιτέρω ότι ο ενάγων δεν μπορεί να δικαιωθεί σύνταξης ούτε κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 19 παρ. 7 του ν. 2084/1992. Τούτο, διότι αν και έχει συμπληρώσει την κατ' ελάχιστον απαιτούμενη για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος 15ετή πραγματική συντάξιμη υπηρεσία, δεν έχει συμπληρώσει το οριζόμενο από την ως άνω διάταξη ηλικιακό όριο των 65 ετών για την καταβολή της σύνταξης. Στην εν λόγω πράξη, τέλος, επισημαίνεται ότι ο ενάγων διατηρεί το δικαίωμά του «να επανέλθει με νεότερη αίτησή του για κανονισμό σύνταξης, μετά τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας του». Ακολούθως, η ίδια ως άνω 42η Διεύθυνση του Γ.Λ.Κ., με την ... πράξη της, κανόνισε στον εκκαλούντα, με βάση την από έτη 17-6-13 συνολική συντάξιμη υπηρεσία του, μηνιαία σύνταξη, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 19 παρ. 7 του ν. 2084/1992, πληρωτέα από 19.4.2012, ημερομηνία συμπλήρωσης του 65ου έτους της ηλικίας του, ενώ, με την 38024/23.10.2012 όμοια πράξη, αυξήθηκε από την ίδια ως άνω ημερομηνία η μηνιαία σύνταξή του με βάση συνολική συντάξιμη υπηρεσία από έτη 19-6-1, λόγω προσμέτρησης και του από έτη 1-11-18 χρόνου υπηρεσίας του στις τάξεις του Στρατού (βλ. και την ... πράξη της ίδιας ως άνω Διεύθυνσης, με την οποία αναγνωρίσθηκε ως συντάξιμος ο από έτη 1-11-18 χρόνος που διανύθηκε από 26.4.1971 έως 13.4.1973 και ορίσθηκε το σε βάρος του ποσό της εισφοράς, κατ' εφαρμογή των άρθρων 4, 17 και 20 του ν. 2084/1992). Στη συνέχεια, ο ενάγων άσκησε έφεση ενώπιον του παρόντος Δικαστηρίου επιδιώκοντας να του κανονισθεί μηνιαία σύνταξη από 1.6.2011, επόμενη της ημερομηνίας κατάθεσης της αίτησης συνταξιοδότησης. Κατόπιν αυτών, το παρόν Τμήμα με την 983/2016 απόφασή του έκρινε ότι εφόσον ο εκκαλών, ο οποίος αποχώρησε από την υπηρεσία το έτος 1994, είχε μέχρι 31.12.1992 συμπληρώσει 15 έτη συνολικής συντάξιμης υπηρεσίας και ήταν πατέρας δύο ανήλικων τέκνων, τα οποία γεννήθηκαν στις 12.7.1979 και στις 12.10.1980 αντίστοιχα, είχε δε υπερβεί, ως γεννηθείς στις 19.4.1947, κατά την ίδια ημερομηνία (31.12.1992) το 42ο έτος της ηλικίας του, είχε θεμελιώσει δικαίωμα σύνταξης μέχρι 31.12.2010, κατ' επεκτατική εφαρμογή, με βάση την αρχή της ισότητας των δύο φύλων του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου, των διατάξεων των άρθρων 1 παρ. 1 περ. α' δεύτερο εδάφιο και 56 παρ. 1 περ. α' του Συνταξιοδοτικού Κώδικα, όπως αυτές ίσχυαν πριν από το ν. 3865/2010, και δικαιούται, συνεπώς, μηνιαίας σύνταξης από 1.6.2011. Ειδικότερα, το Τμήμα έκρινε ότι οι ρυθμίσεις για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος με τη

συμπλήρωση μέχρι 31.12.1992 αφενός μεν δεκαπενταετούς πλήρους πραγματικής συντάξιμης υπηρεσίας, την οποία απαιτούσε το άρθρο 1 παρ. 1 περ. α΄ δεύτερο εδάφιο του Συνταξιοδοτικού Κώδικα για τις έγγαμες, μεταξύ άλλων, γυναίκες, αφετέρου δε του 42ου έτους ηλικίας, που όριζε το άρθρο 56 παρ. 1 περ. α΄ του Συνταξιοδοτικού Κώδικα, όπως αυτό ίσχυε προ της αντικατάστασής του από 1.1.2011 με το άρθρο 6 παρ. 2 α΄ του ν. 3865/2010, ως όριο ηλικίας για την καταβολή της σύνταξης στις γυναίκες δημοσίων υπαλλήλους, που είναι μητέρες με ανήλικα τέκνα, πρέπει για λόγους αποκατάστασης της ίσης μεταχείρισης των δύο φύλων να τύχουν εφαρμογής και στους άνδρες υπαλλήλους που τελούν στην ίδια κατάσταση. Σε συμμόρφωση με την απόφαση αυτή εκδόθηκε ήδη η ... πράξη της Διεύθυνσης Κανονισμού και Εντολής Πληρωμής Πολιτικών Συντάξεων του Γ.Λ.Κ., με την οποία ορίστηκε ως ημερομηνία έναρξης καταβολής της σύνταξης του ενάγοντος η 1^η.6.2011. Εν τω μεταξύ, ο ενάγων είχε ήδη ασκήσει την κρινόμενη αγωγή με την οποία ζητεί να του επιδικασθεί ως αποζημίωση το ποσό που αντιστοιχεί στις συντάξεις που θα λάμβανε κατά το χρονικό διάστημα από 1.1.2009 έως 31.5.2011, εάν ο εθνικός νομοθέτης δεν είχε εισάγει τη διάκριση ως προς τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης μεταξύ ανδρών και γυναικών δημοσίων υπαλλήλων, η οποία αντιβαίνει τόσο στο ενωσιακό όσο και στο εθνικό δίκαιο, όπως προκύπτει από τις αποφάσεις τόσο του ΔΕΕ όσο και του παρόντος Δικαστηρίου.

VI. Με βάση τα ανωτέρω προκύπτει πράγματι ότι ο νομοθέτης, μέχρι την εισαγωγή του ν. 3865/2010, διέκρινε τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης και χρόνου έναρξης καταβολής της σύνταξης μεταξύ ανδρών και γυναικών δημοσίων υπαλλήλων κατά παράβαση τόσο του εθνικού δικαίου όσο και του δικαίου της Ένωσης. Πλην όμως, για την κατάφαση της ευθύνης του δημοσίου προς αποζημίωση με βάση το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ απαιτείται η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παρανομίας και της επικαλούμενης ζημίας. Εν προκειμένω, για την αναγνώριση και ενεργοποίηση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος απαιτείται η προηγούμενη υποβολή αίτησης προς τη συνταξιοδοτική διοίκηση, ώστε να διαπιστωθεί εξατομικευμένα η πλήρωση των προϋποθέσεων συνταξιοδότησης και ο καθορισμός του χρόνου έναρξης καταβολής της σύνταξης. Από τα στοιχεία, όμως, του φακέλου, καθώς και κατά τα γνωστά στο Δικαστήριο από προηγούμενη διαδικαστική του ενέργεια (βλ. το δικόγραφο της με ημερομηνία 13.3.2013 κατατεθείσας ενώπιον του παρόντος Τμήματος έφεσης του ενάγοντος) προκύπτει ότι ο ενάγων υπέβαλε το πρώτον αίτηση συνταξιοδότησης στις 31.5.2011, επικαλούμενος την απόφαση του Δ.Ε.Ε. της 26ης

Μαρτίου 2009 στην ανωτέρω υπόθεση C-559/07 Επιτροπή Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, προ της υποβολής της ανωτέρω αίτησης συνταξιοδότησης εκ μέρους του ενάγοντος δεν υφίσταται σύνδεση της περίπτωσης του με τις διατάξεις του Συνταξιοδοτικού Κώδικα, οι οποίες κατά παρέκκλιση του ενωσιακού δικαίου προέβλεπαν το δικαίωμα των γυναικών υπαλλήλων με ανήλικα τέκνα να λαμβάνουν σύνταξη με ευνοϊκότερο σε σχέση με τους άνδρες καθεστώς. Επομένως, στην προκειμένη περίπτωση ελλείπει ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παρανομίας και της επικαλούμενης από τον ενάγοντα ζημίας. Η υποβολή δε αίτησης από το χρονικό σημείο που ο ενάγων θεωρούσε ότι είχε θεμελιώσει δικαίωμα για κανονισμό και καταβολή σύνταξης, ώστε να γεννηθεί και δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση απόρριψης αυτής, αποτελούσε ευθύνη του ίδιου στο πλαίσιο του καθήκοντος επιμέλειας για την διαχείριση των υποθέσεών του (πρβλ. απόφαση ΔΕΕ στην υπόθεση “Fuss”, ο.π., σκ. 76, όπου κρίνεται ότι κατά γενική αρχή που είναι κοινή στα νομικά συστήματα όλων των κρατών μελών, ο ζημιούμενος, αν δεν θέλει να επιβαρυνθεί ο ίδιος τη ζημία, οφείλει να επιδείξει τη δέουσα επιμέλεια για να περιορίσει την έκτασή της, έτσι και σκ. 60 της απόφασης ΔΕΕ της 24^{ης} Μαρτίου 2009, στην υπόθεση C-445/06). Με την κρίση δε αυτή δεν θίγονται εν προκειμένω οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου ως προς τις προϋποθέσεις αναγνώρισης αδικοπρακτικής ευθύνης του κράτους για παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Τούτο, διότι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ παρανομίας και επικαλούμενης ζημίας ως προϋπόθεσης θεμελίωσης της αδικοπρακτικής ευθύνης του Δημοσίου ισχύει εξίσου και στις περιπτώσεις παραβίασης εκ μέρους των οργάνων του Κράτους του εθνικού δικαίου. Περαιτέρω, η αναγκαία κατά το εθνικό δίκαιο υποχρέωση υποβολής αίτησης για την αναγνώριση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος δεν κωλύει με κανένα τρόπο την άσκηση της αποζημιωτικής αξίωσης, η οποία θα γεννηθεί μόνο μετά την παράνομη κατά το δίκαιο της Ένωσης απόρριψη ή μερική ικανοποίηση του σχετικού αιτήματος από τα συνταξιοδοτικά όργανα. Εν προκειμένω δε, το αίτημα της κατατεθείσας ως άνω αίτησης συνταξιοδότησης του ενάγοντος ικανοποιήθηκε πλήρως αρχικά με την 983/2016 απόφαση του παρόντος Τμήματος και εν τέλει με την .....πράξη της Διεύθυνσης Κανονισμού και Εντολής Πληρωμής Πολιτικών Συντάξεων του Γ.Λ.Κ., με την οποία ορίστηκε ως χρόνος έναρξης συνταξιοδότησης η 1^η.6.2011, όπως ζήτησε με την αίτησή του.

VII. Κατ’ ακολουθία των ανωτέρω, η ένδικη αγωγή πρέπει να απορριφθεί.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την αγωγή.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα, στις 31.10.2019.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΠΑΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΦΡΑΓΚΟΠΑΝΑΓΟΥ

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση, στο ακροατήριο του Δικαστηρίου, στις 4 Ιουνίου 2020.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΦΡΑΓΚΟΠΑΝΑΓΟΥ